

УДК 378.091.12:364-43]:005.941

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.15>**Артур МОЛДОВАНОВ***здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», вул. Івана Банка, 3, м. Полтава, Україна, 36003***ORCID:** 0000-0002-4629-9576

Бібліографічний опис статті: Молдованов, А. (2025). Концептуальні основи технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 113–118, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.15>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Актуальність проблеми поданої статті зумовлена об'єктивними викликами сьогодення, пов'язаними з кризовими ситуаціями сучасного стресованого життя, які зумовлюють тривожний стан, фрустрацію, депривацію населення, що потребує його соціальної реадaptaції, допомоги та супроводу, що входять в професійний функціонал сучасного соціального працівника з розвинутою фасилітаційною компетентністю. Доведено необхідність і доцільність розробки технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника як єдності концептуальних основ та змістового й процесуального компонентів. Визначено технологію формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника як цілісну сукупність всіх її компонентів, а також поетапну, алгоритмізовану послідовність певних дій, спрямованих на її ефективне впровадження. Проаналізовано концептуальну основу поданої технології, яка є поліпідхідним синтезом аксіологічного, системного, фасилітаційного, діяльнісного, суб'єктного, середовищного, технологічного наукових підходів, що представлені суголосно усталеній схемі методологічного аналізу, а саме її філософському, загально-науковому, конкретно-науковому, технологічно-методичному рівням. Наукові підходи конкретизуються в стратегічних та тактичних принципах технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, що набувають практичної реалізації в обґрунтуванні її змістовно-процесуальних складників у подальших працях. Доведено відповідність запропонованої технології критеріям технологічності, якими вважаємо: концептуальність, системність, керованість, відтворюваність, алгоритмізованість, ефективність, діагностичність.

Ключові слова: педагогічна технологія, критерії технологічності, технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, концептуальні основи технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника.

Artur MOLDOVANOV*Student of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education, State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University", 3 Ivana Banka str., Poltava, Ukraine, 36003***ORCID:** 0000-0002-4629-9576

To cite this article: Moldovanov, A. (2025). Kontseptualni osnovy tekhnolohii formuvannia fasyli-tatsiinoi kompetentnosti maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka [Conceptual foundations of the technology for forming facilitation competence of future social worker]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 113–118, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.15>

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE TECHNOLOGY FOR FORMING FACILITATION COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKER

The relevance of the problem of the presented article is due to the objective challenges of today, associated with crisis situations of modern stressful life, which cause anxiety, frustration, and deprivation of the population, which requires its social readaptation, assistance, and support, which are included in the professional functionality of a modern social worker with developed facilitation competence. The necessity and feasibility of developing a technology for forming the facilitation competence of a future social worker as a unity of conceptual foundations and content and procedural

components have been proven. The technology for forming the facilitation competence of a future social worker has been defined as a holistic set of all its components, as well as a phased, algorithmized sequence of certain actions aimed at its effective implementation. The conceptual basis of the presented technology, which is a multi-approach synthesis of axiological, systemic, facilitation, activity, subjective, environmental, and technological scientific approaches, is analyzed, which are presented in a coherent manner to the established scheme of methodological analysis, namely its philosophical, general-scientific, specific-scientific, and technological-methodological levels. Scientific approaches are specified in the strategic and tactical principles of the technology for forming the facilitation competence of a future social worker, which are put into practice in substantiating its content and procedural components in subsequent works. The compliance of the proposed technology with the criteria of technological feasibility has been proven, which we consider to be: conceptuality, systematicity, manageability, reproducibility, algorithmicity, efficiency, and diagnosticity.

Key words: *pedagogical technology, criteria for technological feasibility, technology for forming facilitation competence of a future social worker, conceptual foundations of technology for forming facilitation competence of a future social worker.*

Об'єктивні виклики сьогодення, пов'язані з військовим станом в Україні, породжують негативні наслідки в усіх сферах життя суспільства, але в першу чергу – в його соціальній площині. Кризові ситуації сучасного стресогенного життя зумовлюють тривожний стан, фрустрацію, депривацію населення, що потребує соціальної реадaptaції, допомоги та супроводу. При їх відсутності масово виникають відповідні посттравматичні стресові розлади. Ці об'єктивні обставини сучасного життя посилюють важливість професійної діяльності соціальних працівників з розвинутою фасилітаційною компетентністю, що детермінує гостру необхідність їх фахової підготовки в університеті. У попередніх студіях нами було визначено сутність та структуру фасилітаційної компетентності соціального працівника, розроблено критеріальний апарат дослідження, тобто визначено критерії показники та рівні її сформованості. Тому наступним логічним етапом дослідження є обґрунтування й розробка технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника. До того ж реалізація технологічного підходу є суттєвим напрямом модернізації сучасної вищої освіти у напрямі її інноватизації та людиноцентрованих вимірів.

Компетентнісний аспект проблеми фасилітації представлений дослідженнями фасилітаційної компетентності майбутнього педагога (В. Желанова, І. Прокопенко); фасилітативної взаємодії майбутніх соціальних педагогів (С. Борисюк); педагогічних умов фасилітативної діяльності соціального педагога (І. Литвин); фасилітаційного спілкування (С. Коломійченко); фасилітативного стилю педагогічної взаємодії (О. Левченко); фасилітативних вмінь (Г. Трухан); фасилітації як інноваційної технології (О. Просіна); фасилітації як методу фор-

мування сприятливого соціально-психологічного клімату та партнерства в закладі вищої освіти (В. Курило, О. Караман). Концептуальні засади технологічного підходу розроблено в працях П. Гусака, С. Сисоєвої, Д. Чернілевського; реалізацію педагогічних технологій в освітньому процесі ЗВО висвітлено в працях О. Караман, О. Комар, О. Пометун, І. Смолюка. Сутність та структуру фасилітаційної технології, готовність до її реалізації розкрито в роботах Д. Рябець. Педагогічну технологію розвитку фасилітації майбутніх фахівців гуманітарного профілю презентовано в працях О. Романишиної. Відтак, не дивлячись на досить розлогий формат аспектного дослідження проблеми фасилітаційної компетентності та різних напрямів технологічної проблематики, питання деталізації концептуальних аспектів технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника залишилось поза увагою науковців й потребує обґрунтування й висвітлення.

Мета статті – розкрити концептуальні основи технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника.

Технологізація сучасної вищої освіти є її суттєвою ознакою. До наукового обігу поняття «педагогічна технологія» було уведено у другій половині XX ст. у процесі пошуку шляхів якісної, результативної освіти. Існує широкий варіатив тлумачень цього поняття, але більш доцільною і ємкою вважаємо дефініцію, що подана в монографії «Педагогічні технології у неперервній освіті» за редакцією С. Сисоєвої, де педагогічна технологія визначається як «створена адекватно до потреб і можливостей особистості та суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини

в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога» (Педагогічні технології у неперервній освіті, 2001, с. 18).

Суголосно позиції В. Желанової, характерними ознаками педагогічних технологій є такі: чіткість мети й завдань, їх гарантоване досягнення; реалізація «навчання через діяльність»; динамічність та етапність; наявність певного педагогічного інструментарію; алгоритмізація діяльності; критеріальна оцінка результатів (Желанова, 2017, с. 27).

Варто відзначити, що логіка проектування авторської технології будується на зазначених вище теоретичних позиціях, а також усталених наукових підходів щодо структури педагогічної технології, яка містить концептуальну основу, змістову й процесуальну частини (О. Караман).

Базуючись на дослідженнях щодо розробки методологічних засад різних напрямів професійної підготовки майбутнього соціального працівника (С. Калаур, О. Карпенко, Л. Полторак, С. Ставкова), представимо концептуальні основи технології формування його фасилітаційної компетентності відповідно до відомої схеми методологічного аналізу.

1. Філософський рівень методології

Аксіологічний підхід (І. Бех, І. Зязюн, Т. Калюжна, В. Кремень, В. Крижко, Ю. Пелех, Н. Ткачова) тлумачимо як науково-методологічну концепцію, що зорієнтована на формування ціннісної сфери майбутніх соціальних працівників у форматі реалізації технології формування їх фасилітаційної компетентності. Впровадження ідей аксіологічного підходу в технології формування фасилітаційної компетентності майбутніх соціальних працівників пов'язане з орієнтацією фахової підготовки на формування в студентів ціннісного ставлення до фасилітаційної діяльності, а також синонімічних конструктів (мотиви, потреби, установки), що визначають ставлення до світу, до «інших», до самого себе в професійно-особистісному контексті.

2. Загальнонауковий рівень методологічного аналізу

Системний підхід (С. Гончаренко, О. Дубасенюк, О. Вознюк, В. Желанова, І. Зязюн,

О. Караман, А. Москаленко, С. Сисоєва). Грунтуючись на позиціях зазначених науковців, маємо констатувати, що технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника є цілісною, інтегративною, відкритою, ієрархічною системою. Тобто системний підхід є вихідною позицією до розуміння системи фахової підготовки майбутніх соціальних працівників в сучасному університеті та її складників, що володіють ознаками системності. Такими вважаємо фасилітаційну компетентність майбутнього соціального працівника та технологію її формування.

Діяльнісний підхід (Г. Атанов, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремінь, І. Романюк, В. Семиченко). На думку В. Кременя, специфіка діяльнісного підходу полягає в тому, що він передбачає перехід:

1) від ізольованого вивчення системи наукових понять, що становлять зміст навчального предмета, до включення змісту навчання у контекст розв'язання життєво важливих завдань професійної діяльності;

2) від індивідуальної форми засвоєння знань до спільної проектної діяльності;

3) від пасивного споживача знань до активного суб'єкта освітньої діяльності, який відкриває та опановує нові види діяльності (навчально-дослідну, пошуково-проектну, творчу) (Кремень, 2014, с. 102).

Відтак технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника базується на позиції діяльнісного підходу, що засвоєння змісту освіти здійснюється не шляхом прямої передачі інформації здобувачам освіти, а в процесі їх власної, мотивованої активності.

3. Конкретно-науковий рівень методології

Компетентнісний підхід (Н. Бібік, С. Вітвицька, І. Драч, О. Дубасенюк, Я. Кодлюк, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва).

С. Чернета визначила потенціал компетентнісного підходу щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи й з'ясувала, такі його пріоритети:

– максимальне «наближення» процесу професійної підготовки до потреб сучасного суспільства та вимог професії;

– інтеграція традиційного розуміння «оволодіння професією», як комплексом знань, умінь і навичок, що фіксуються стандартом

вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота, і підходом, який передбачає формування у майбутніх фахівців із соціальної роботи фасилітаційної компетентності;

- визначення базової для даного рівня професійної освіти мети, яка акцентована на формування певного рівня фасилітаційної компетентності майбутнього фахівця із соціальної роботи;

- озброєння випускника інструментами інтелектуальної роботи, що стимулюють його подальшу професійну освіту (самоосвіту);

- забезпечити діяльнсну основу освітнього процесу (Чернета, 2023, с. 293 – 294).

Реалізація компетентнісного підходу в технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника пов'язана з базовим конструктором дослідження – фасилітаційною компетентністю, що є результативно-цільовою основою презентованої в дослідженні технології

Фасилітаційний підхід (Г. Волошко, А. Давиденко, С. Хілько, Л. Хоменко-Семенова) є одним з напрямів реформування вищої освіти, що, на думку Г. Волошко, ґрунтується на ідеї встановлення нових відношень із студентами на основі їх вільної самореалізації та власної експертності. Авторкою з'ясовано, що суттєвими ознаками цього підходу є довіра, розвиток потенціалу особистості, мобілізація її внутрішніх ресурсів, спрямування суб'єктів освітнього процесу на створення ефективного освітнього середовища, організацію співробітництва викладача зі студентами, а також студентів між собою, розвиток їх ініціативності, креативних здібностей, підвищення навчальної та професійної мотивації, переорієнтація установок викладача, що реалізуються в процесі його міжособистісної взаємодії зі студентами (Волошко, 2016, с. 99).

Впровадження ідей фасилітаційного підходу в поданій технології пов'язане, з одного боку, з фасилітаційним супроводом здобувачів освіти, а з іншого – з формуванням їх фасилітаційної компетентності у площині майбутньої професії.

Суб'єктний підхід (М. Агулов, С. Дьяков, С. Капінус, Г. Костюк, С. Максименко, В. Ромеєць, В. Татенко). Його ідеї акумулюються в наступних позиціях:

- людина за своєю природою є діяльною істотою, яка перетворює дійсність і власний світ;

- суб'єктний підхід базується на поняттях «суб'єкт», «суб'єктність», «професійна суб'єктність», «суб'єктні якості особистості».

- суб'єкт є носієм активності, який якісно виконує діяльність і є здатним до саморегуляції і саморозвитку;

- якості людини як суб'єкта синтезуються в його суб'єктності, що інтегрує усвідомлену активність, ініціативність, самостійність, що спрямовані на самореалізацію.

У поданій технології впровадження ідей суб'єктного підходу пов'язане з розглядом особистості майбутнього соціального працівника як суб'єкта фасилітації, а також з позиціонуванням здобувачів освіти як активних суб'єктів освітнього процесу.

Середовищний підхід (О. Горчакова, В. Желанова, О. Караман, О. Керницький, С. Коношенко, О. Микитюк, С. Омельченко, Ж. Петрович, С. Савченко, Я. Юрків, О. Ярошинська), який потрактовується як «стратегія, що ґрунтується на управлінні процесом професійно-особистісного формування майбутнього фахівця через створення певного середовища» (Желанова, 2016, с. 101). Для нас є важливою думка О. Караман, що завдяки використанню середовищного підходу до наукових досліджень та практичної діяльності заклади вищої освіти, інші органи, установи, організації перетворюються на відкриті соціально-педагогічні системи, у межах яких і стає можливою організація соціальної та соціально-педагогічної роботи, спрямованої на успішну соціалізацію та самореалізацію особистості (Караман, 2013, с. 298 – 304).

Реалізація середовищного підходу у поданому дослідженні пов'язана зі створенням фасилітаційно зорієнтованого освітнього середовища як багаторівневої системи умов та можливостей, що забезпечують упровадження фасилітаційного контексту в систему фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

Особливостями такого середовища вважаємо: подібність майбутній професійній діяльності, зокрема її фасилітаційного складника; відповідність вимогам професії і потребам студентів; фасилітаційна насиченість змісту освіти; «суб'єкт-суб'єктний» характер взаємодії педагога та студентів; зміна акцентів із взаємодії педагога та студента на його взаємодію з освітнім середовищем; невизначеність, що стимулює появу власних орієнтирів; варіатив-

ність, як відсутність жорстко регламентованих методів роботи; пріоритет інтерактивних форм і методів навчання професійної спрямованості; імерсивність (занурення), що полягає в максимальному наближенні умов середовища до майбутньої професійної діяльності; присутність, як відчуття присутності в професійному середовищі при безпосередньому фізичному знаходженні в навчальній аудиторії; інтерактивність, що реалізується у відносинах здобувачів освіти й середовища, які є суб'єктами у ставленні один до одного (Желанова, 2016, с. 106).

4. Методично-технологічний рівень

Технологічний підхід (В. Бондар, Р. Вайнола, П. Гусак, В. Желанова, О. Караман, О. Карпенко, М. Левківський, О. Пометун, С. Сисоева, І. Смолюк, Д. Чернилевський) пов'язаний з організацією процесу професійної підготовки на основі впровадження педагогічних (освітніх) технологій. Характерними ознаками педагогічних технологій є такі, як-от: чіткість мети й завдань, їх гарантоване досягнення; реалізація «навчання через діяльність»; динамічність та етапність; наявність певного педагогічного інструментарію; алгоритмізація діяльності; критеріальна оцінка результатів (Желанова, 2017).

Відтак *технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника* є цілісною сукупністю всіх її компонентів, а також поетапною, алгоритмізованою послідовністю певних дій, спрямованих на її ефективне впровадження.

Розглянемо аспект відповідності досліджуваної технології усталеним критеріям технологічності.

Концептуальність технології відбивається в її концептуальному складнику, що є поліпідхідним синтезом низки наукових підходів і принципів. *Системність* полягає в структурованості складників, що знаходяться у взаємозв'язку, взаємозумовленості й цілісності. *Керованість* технології передбачає процес цілепокладання, планування, проектування, поетапної діагностики, розробки педагогічного інструментарію спрямованих на формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника. *Відтворюваність* технології полягає в можливості її використання в інших закладах освіти, іншими викладачами з іншими студентами. *Алгоритмізованість* пов'язується з можливістю поетапного впровадження технології,

а також алгоритмізованих форм і методів діяльності викладача й здобувачів освіти у процесі формування фасилітаційної компетентності. *Ефективність* технології пов'язується з гарантованим досягненням її результатів. *Діагностичність* полягає в можливості діагностувати вихідний й результативний (контрольний) стан сформованості фасилітаційної компетентності у засіб використання як діагностичних методик.

Як відомо, наукові підходи конкретизуються в певних принципах. *Принципи фасилітації* тлумачимо як ґрунтовні вихідні положення і вимоги, що зумовлюють стратегію і тактику формування фасилітаційної компетентності соціального працівника в процесі впровадження відповідної технології. Суголосно цій дефініції, принципи формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника поділяємо на стратегічні (принципи концептуального рівня) і тактичні, що відбивають їх практичну реалізацію.

Представимо ці принципи.

1. *Стратегічні принципи* технології формування фасилітаційної компетентності майбутніх соціальних працівників: принцип системності; принцип ціннісної орієнтації; принцип абсолютно позитивних стосунків між суб'єктами фасилітації, що ґрунтується на конгруентності, довірі, емпатії; принцип суб'єктно-діяльнісної орієнтації; принцип компетентнісної спрямованості; принцип середовищної орієнтації; принцип міждисциплінарності.

2. *Тактичні принципи* технології формування фасилітаційної компетентності майбутніх соціальних працівників: принцип колективного суб'єкта як спільної групової ідентичності, взаємного залучення і розподілення відповідальності; принцип моделювання фасилітаційного контексту змісту, форм та методів фахової підготовки професійної діяльності майбутнього соціального працівника; принцип діалогізації та полілогізації навчання; принцип задачно-ситуативної насиченості.

Таким чином, технологізація сучасної вищої освіти є перспективним напрямом її оновлення. Цей процес пов'язаний з впровадженням педагогічних (освітніх) технологій, зокрема, технологією формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника. Концептуальною основою розробленої нами технології є синтез ідей аксіологічного,

системного, фасилітаційного, діяльнісного, суб'єктного, середовищного, технологічного наукових підходів, що представлені суголосно усталеній схемі методологічного аналізу. Наукові підходи конкретизуються в стратегічних та

тактичних принципах технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, що набувають практичної реалізації в обґрунтуванні її змістово-процесуальних складників у подальших працях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Педагогічні технології у неперервній освіті: монографія / С. О. Сисоєва, М. А. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька та ін. ; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : Віпол, 2001. 502 с.
2. Желанова В. В. Реалізація технологічного підходу до професійної підготовки майбутнього педагога у ВНЗ. *Інженерні та освітні технології*, 2017. Т. 3 (19). С. 25–31.
3. Кремень В. Г. Освіта дорослих: енциклопедичний словник. Київ : Основа, ред. 2014. С. 102.
4. Чернета С. Ю. Теорія та практика підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг : дис. ...докт. пед. наук : 13.00.05. Полтава, 2023. 546 с.
5. Волошко Г. В. Фасилітаційний підхід у діяльності викладача як сучасний напрям реформування вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9 (63). С. 96–106.
6. Желанова В. В. Середовищний підхід у вищій освіті: сутність та логіка реалізації. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 98–116.
7. Караман О. Л. Теорія і методика соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2013. 570 с.

REFERENCES:

1. Pedagogichni tekhnologii u nepereryvni osviti [Pedagogical technologies in continuing education] : monohrafiia (2001) / S. O. Sysoieva, M. A. Aleksyuk, P. M. Volovyk, O. I. Kulchytska ta in. ; za red. S. O. Sysoievoi. Kyiv : Vipol [in Ukrainian].
2. Zhelanova, V. V. (2017). Realizatsiia tekhnologichnoho pidkходу do profesiinoi pidhotovky maibutnoho pedahoha u VNZ [Implementation of a technological approach to the professional training of future teachers in universities]. *Inzhenerni ta osviti tekhnologii – Engineering and educational technologies*, T. 3, (19). Pp. 25–31 [in Ukrainian].
3. Kremen, V. H. (2014). Osvita doroslykh: entsyklopedychnyi slovnyk [Adult education: encyclopedic dictionary]. Kyiv: Osнова. P. 102 [in Ukrainian].
4. Cherneta, S. Yu. (2023). Teoriia ta praktyka pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty do nadannia sotsialnykh posluh: dys. ...dokt. ped. nauk: 13.00.05. [Theory and practice of training future social work specialists to provide social services: dissertation ...doctor of pedagogical sciences] Poltava [in Ukrainian].
5. Voloshko, H. V. (2016). Fasyliatyvnyi pidkhid u diialnosti vykladacha yak suchasnyi napriam reformuvannia vyshchoi osvity [Facilitative approach in teacher activity as a modern direction of higher education reform]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, № 9(63). Pp. 96–106 [in Ukrainian].
6. Zhelanova, V. V. (2016). Seredovyshchnyi pidkhid u vyshchii osviti: sutnist ta lohika realizatsii [Environmental approach in higher education: essence and logic of implementation]. *Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilezhyttievoho navchannia – Theory and practice of professional skills in the context of lifelong learning: monohrafiia / za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo Ruta. Pp. 98–116 [in Ukrainian].*
7. Karaman, O. L. (2013). Teoriia i metodyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z nepovnolitnimy zasudzhenymy v penitentsiarnykh zakladykh Ukrainy : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.05. [Theory and methods of socio-pedagogical work with juvenile convicts in penitentiary institutions of Ukraine: dissertation ... Doctor of Pedagogical Sciences] Luhansk [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 03.08.2025

Дата прийняття статті: 18.08.2025

Опубліковано: 15.10.2025